

Vladimir Galaktionovič Korolenko.

Literarna slika. — Spisal F. Ks. G.

Do l. 1862. je bila ruska literatura prepojena s političnimi in socialnimi tendencami. V leposlovju je odmeval klic po preprotnih reformah. Po reformah so se razmere bistveno izpremenile. Kmalu so se začeli oglašati oboževavci preprostega naroda, narodniki — idealisti, ki so menili, da je z odpravo robstva rešeno socialno vprašanje; preprosti narod bo aktivno posegel v kulturno življenje, ruski duh se bo poživil in okrepil, ker bo obilno zajemal novih moči iz preprostega naroda. Iz ljubezni do preprostega naroda so prezrli marsikako njegovo slabo stran, zašli so v skrajnosti in idealizirali njegove slabosti. Ko se je pa pokazalo, da so nade in ideje narodnikov pretirane, in da se posledice robstva ne dajo tako hitro odpraviti, je nastopila doba razočaranja, v slovstvu se je vedno drzneje oglašal pesimizem, umetniški subjektivizem in nazadnje, pod vplivom zahodnoevropskega naturalizma — senzualizem. V takih razmerah se je čitajoče občinstvo z veseljem oklenilo nadarjenega V. G. Korolenka, ki je znal ubrati milejše strune, ki bolj ugajajo mehki slovanski naravi.

Vladimir Galaktionovič Korolenko je bil rojen l. 1853. v maloruskem mestu Žitomiru. Njegov oče je bil uradnik iz maloruske plemenitaške rodbine. Praded je bil zaporoški kozak; mati pa je bila poljskega rodu. L. 1868. mu je umrl oče in družina je dobila malo pokojnino. Dasi ni mogel dobivati od doma podpore, je Korolenko vseeno šel nadaljevat svoje študije v Petrograd. Tukaj se je moral boriti za vsakdanji kruh; preživil se je s tem, kar si je prislužil z malimi risbami in s korekturo. Izprevidel je, da v takih razmerah ni mogoče misliti na resne študije; zato je odšel l. 1874. v Moskvo. V Moskvi se je vpisal na poljedeljsko akademijo. Pa svojih študij ni mogel dovršiti. L. 1876. je bil izključen, ker je kot

odposlanec svojih tovarišev vladi podal njih izjavo. Kar brez sodbe so ga pregnali v Vologdo, odkoder se je vrnil v Kronstadt, kjer je živela njegova rodbina pod policijskim nadzorstvom. Čez eno leto je bil oproščen; naselil se je v Petrogradu in živel od korekture. Toda zaradi „mladostnih grehov“ je kmalu prišel med „sumljive“ in l. 1879. je bil administrativno pregnan iz „političnih“ vzrokov izprva v oddaljena ruska mesta, potem pa v Sibirijo. Užaljen zaradi tolikih krivic l. 1881. ni hotel priseči zvestobe Aleksandru III. Zato so ga za tri leta pregnali v jakutsko pokrajino v severni Sibiriji. L. 1885. je bil oproščen; vrnil se je v Rusijo in se naselil v Nižjem Novgorodu. Zdaj pa živi v Petrogradu kot sourednik pri velikem ruskem mesečniku „Russkoje bogastvo“.

Južna maloruska narava je dala Korolenku občutljivo srce in mu vlila nežen pesniški čut. Lahko si mislimo, da je Korolenko veliko trpel v sibirskem pregnanstvu; in duševno trpljenje je bilo najbrž mnogo hujše nego telesno. Kako je pač v ledenih jakutskih planjavah moralo biti pri srcu pesniku, ki je imel tako občutljivo srce, polno ljubezni do domače pesniške narave! Kako je v teh sneženih in ledenih samotnih puščavah hrepenel po domovini, po domačih stelah in logih, kako je bridko pogrešal domače ukrajinske pripovedke in pesmi, kako je čutil vse svoje gorje! ... Poslušajmo, kako se sam spominja svojega bivanja v samotni jakutski jurti.¹⁾ „Minute, ure so v tistem begu potekale nad mojo glavo in nisem opazil, kako se je prikral usodepolni trenutek, ko mi tuga tako mogočno prevzema srce, ko tujina sovražno diha vanj s svojim mrakom in mrazom, ko v vznemirjeni domišljiji grozeče vstajajo v neiz-

¹⁾ Jurta je šotor iz živalskih kož.

merni, nepremagljivi daljavi vse one gore, gozdovi, brezkončne stepe, ki me ločijo od vsega, kar mi je ljubo in drago — in oddaljeno, izgubljeno, kar me tako mamljivo vabi k sebi, in vse mi spet izginja izpred oči in miglja v mračni daljavi v slabi ugasujoči luči zamirajočega upa ... In pritajeno, vendar še ne premagano gorje, skrito globoko, globoko v skrivnem kotičku srca, drzno vzdiguje zlobno glavo in mi v mrtvem zatišju, v mraku razločno šepeta strašne besede: „Za vedno ... v tem grobu, za vedno ...“ — Pa vendar je Korolenko še v tej samoti ohranil svoj pesniški čut, tudi tukaj je včasih našel kaj poezije. Ko je v dolgi zimski noči zakuril v svoji koči in poslušal prasketanje ognja, so se mu zbuja le veselejše misli: „Zdaj se nisem čutil več tako zapuščenega kakor prej. Vse okoli mene je bilo kakor oživljeno, kakor da se premika, mrmra, pleše. Šipe, skozi katere je malo prej pogledavala mrzla noč, so se iskri le in prelivale v ognjenem odsevu. Posebno me je pa zabavala misel, da v megli mrzle noči moja samotna kočica miglja in sveti in kakor mali ognjenik bljuje ognjene iskre, ki trepečejo v zraku in se izgublja jo v belem dimu.“ Ko je pa začel ogenj pojemati, ko so se plamenčki le še počasi plazili od polena do polena; ko je naposled ostal le še kup žrjavice, nad katero so le še redko zaplapolali višnjevi zubeljčki, vedno redkejše in počasnejše ... takrat se je spet priplazila strašna tišina in tema v pesnikovo srce, zbudilo se mu je čustvo osamljenosti, in burnejše se je oglašalo hrepenenje po svobodi, po domovini ... V taki samoti je hrepenel po človeški družbi, vesel je bil, če je mogel le nekoliko uric preživeti s takim človekom, pa naj si bo tudi hudo delec, morilec.

V taki samoti je Korolenka, kakor nam pripoveduje v povesti „Sokolinec“ (Sahalinec), obiskal mlad begun Vasilij. Pripovedoval mu je svoje doživljaje in svoj beg iz ječe. Z živimi, strastnimi barvami mu je opisoval, kako se med štirimi zidovi mračne ječe kaznjencem budi strastna ljubezen do

svobode. Korolenka je ganilo tako pripovedovanje, vleklo in mamilo ga je s „poezijo proste svobode“. V svoji domišljiji se je z vsem čuvstvom vživel v to begunsko, „brodniško“ epopejo, ki mu jo je pripovedoval Vasilij. Lepo in genljivo nam opisuje starega Burana, ki je že večkrat pobegnil, pa so ga vselej spet ujeli. Kljub svoji starosti in slabotnosti se še odloči za beg s svojimi tovariši, dasi že sluti, da bo na begu opešal. Pamet mu je jela pešati, spomin ga zapušča, dolgo omahuje, naposled se pa vendar napol prostovoljno, napol prisiljen odloči za beg iz Sahalina v Sibirijo in, če bo mogoče, še dalje. V njem se spet zbudi stari „brodnik“ ... Umirajoč se še spominja svojih potov, rad bi počival v domovini ali vsaj v Sibiriji, ali zadovoljiti se mora s tem, da mu bo veter prinašal pozdrave z one strani. — Res čudni so ti begunci! Večinoma so to strastni ljudje; včasih se vdajo strasti, drugikrat se spet kaže dobro srce, občutljiva, nežna narava. Toda strastna ljubezen do prostosti pogosto zaduši vse dobre lastnosti, in pohlevna jagnjeta se izpremené v zveri, kadar jim gre za zlato svobodo. Niso zadovoljni z mirnim, rekel bi, brezskrbnim življenjem v kakem skritem kotičku severne Sibirije, kamor ne seže roka stroge oblasti. Tak je bil n. pr. Vasilij. Vedno ga še vleče hrepenenje po popolni, dasi nevarni svobodi in pri prvi priliki pobegne v gozde ... v prostost. Taka pripovedovanja, ki jih je že večkrat slišal v svojem prognanstvu, so Korolenka globoko pretresla, in s še večjo silo je hrepenel po domovini in svobodi ... „Noč se je razprostirala po zemlji v vsi svoji mogočni in mrzli krasoti. Na nebu so migljale zvezde, po zemlji se je pa razprostirala snežna plan v daljavo, videli so se sinji vrhovi daljnih gora. In ves ta molčeči, z mrazom obrobljeni prizor je dihal otožnost v mojo dušo, — zdelo se mi je, da neki žalosten zvok trepeče v zraku: „Daleč, daleč!“ ... Mladi „brodnik“ mi je s svojim pripovedovanjem razburkal vso kri. In vpraševal sem se, zakaj je ta povest tako pre-

vzemala vse moje mišljenje — ne s potnimi težavami, ne s trpljenjem, tudi ne z „ljutim brodnim koprnjenjem“, ampak z vso pozicijo proste svobode?“

Korolenko je prinesel iz Sibirije mnogo neizbrisnih spominov in vtiskov. Večkrat so mu še v domovini vzplavale v domišljijo slike iz Sibirije; za mnoge povesti je vzel snov iz sibirskega življenja in ozadje iz sibirske narave. Take so: „Makarjev sen“, „V preiskovalnem zaporu“, „Črtice sibirskega turista“, „Sokolinec“.

Sibirija je Korolenku vtisnila svoj mrzli, melanholični pečat, ki se je pa zlil z njegovim južnoruskim značajem; sibirski led se je stajal v maloruskem solncu. Vsa Korolenkova dela imajo razločen maloruski značaj. Iz vsake strani se ti smeje ali joče Malorus, celo iz sibirskih povesti gleda Malorus s svojimi sanjavimi očmi; v vseh Korolenkovih spisih diha zamišljena maloruska природа. Kakor Malorus v domači stepi čuti z domačo naravo, živi v svojih globoko-nežnih pesmah in zamišljenih melodijah: tako tudi Korolenko živi v svojih povestih, diha s svojimi osebami. Pod njegovim čarobnim peresom vse oživi: ukrajinska stepa in snežna plan sirska, ukrajinski log in sibirski led. — Sploh ima Korolenko nenavaden pesniški čut za naravo. Globoko ljubi in umeva naravo: šumenje in vršanje gozda, bučanje viharja, šuštenje stepne trave, šepetanje vitkih jelk in košatih bukev, pljuskanje valov, bučanje in šumenje morja; vsa narava je zanj živa, polna življenja. Kakor deklica ali kozak v maloruski pesmi, tako se pogovarja s potokom ali z logom. V tem natančnem opisovanju narave nas spominja Turgenjeva, v posebnem načinu opisovanja, s katerim zna vsak prizor iz narave navdihniti z življenjem, pa Malorusa Gogolja.

Če je res, kar pravi Chateaubriand, da se pisatelj talent kaže v njegovem slogu, potem je Korolenko nenavaden talent. Njegov slog je krasen in slikovit. Rusi pravijo, da je Korolenko „hudožnik slova“, umetnik besede, umetnik sloga. Mehko in mirno teče mu pripoved.

V Korolenkovem pisateljskem talentu prevladujejo subjektivne, lirčne poteze. Do svojih junakov in sploh do snovi svojih spisov ne more ostati hladen; kmalu se ogreje za svoje osebe in se s svojim mišljenjem in čustvovanjem zatopi vanje. Čitatelj čuti, da je Korolenko vse, kar je napisal, sam v svoji notranjosti preživel in prečutil. Sploh zna Korolenko bolj opisovati čustva nego značaje. V opisovanju tihe otožnosti, filozofske resignacije, čustev jasne, pa ne bolne žalosti je Korolenko mojster. Tukaj je moč njegovega talenta; v tem ga doseže malokateri sodoben pisatelj-umetnik. Tudi posamezne poteze kakega značaja zna izborno narisati; celoten značaj je pa včasih malo meglen in premalo določen, kar je pa skoraj neizogibno pri njegovem načinu opisovanja. Prav dobro se mu pa posrečijo mehki, čustveni, reflektivni, sanjavi značaji; prav tako tudi značaji oseb, ki rade žive v svoji domišljiji in v svojih čustvih, ali pa tudi skrivnostni, v prosojno fantastično meglico zaviti značaji. Take in podobne osebe srečavamo v „Sokolinu“, „Črticah sibirskega turista“ in v gozdni legendi „Gozd šumi“. V „Makarjevem senu“ je pa izborno zadel naivno-legendarni ton.

Korolenkove spise preveva ljubezen in sočutje do bližnjega, ona ljubezen do bližnjega, ki je dosegla vrhunec v spisih Dostojevskega in ki jo je idealiziral Tolstoj v svojih „Narodnih pripovedkah“. Do one višine ali do one globine kakor Dostojevskij in Tolstoj se pa Korolenko ni povzpел. Njegova ljubezen do bližnjega izvira bolj iz nekega ljudomilega čustva kakor iz duševne globine: zato pa pri njem tudi ne najdemo toliko potez, ki bi spominjale krščanstva.

Najobširnejše Korolenkovo umetniško delo je „psihologična študija“ „Slepi muzik“. V njem nam opisuje življenje in usodo sleprojenega maloruskega dečka. Vsebinska je preprosta, zunanega dejanja malo. Zato je pa tem zanimiveje opisano slepčovo duševno življenje. Pred nami se odgrne raznobojen notranji svet, poln krasnih prizorov. S pisateljem spremljamo slepca od prvih slabotnih

občutov njegove duše, ki omaguje pod prekrečkimi življenskimi in svetlobnimi vtiski, do onega trenutka, ko slepec z melodijami, ki so se rodile v njegovi občutljivi in bogati duši, triumfira nad nešteto množico, prevzema njena čuvstva in pretresa njena ginjena srca. Pisatelj nam predstavlja pretresljivo duševno dramo, slika slepčovo hrepenenje po svetlobi in njegov obupni boj s temo. Vrhunec doseže drama v boju med egoizmom in altruizmom. Slepec se je vedno bolj zavedal svoje nesreče; v njegovo srce se je začel zajedati pesimizem in egoizem, ki ga je tlačil kakor mōra in izpodjedal njegove duševne moči. Nazadnje je zmagala ljubezen do bližnjega in potrta slepčeva duša je oživela, ko je vanjo dihnila ljubezen s pomladanskim življenskim dihanjem. Egoist dela nesrečnega samega sebe in druge, egoizem je smrt, ljubezen pa življenje.

V „Slepem muziku“ je Korolenko pokazal moč svojega pesniškega in psihološkega talenta. Tako živo in plastično more le pesnik slikati duševni svet. Mnogi prizori so polni prave narodne maloruske poezije. Iz cele študije veje tako čisto нравno in tako globoko in nežno pesniško čuvstvo, da prav malo motijo nekatere tehnične nepopolnosti.

Korolenko ni samo leposlovec, ampak tudi publicist. „Russkaja Mysl“ piše: „Korolenkov pisateljski talent je do neke stopnje razdvojen. Kot publicist vam je to delaven in globokomislec pisatelj, kot umetnik pa pesnik žalostnih, zamišljenih in otožnosti polnih src. Pa taka pisateljska razdvojenost

mu nikakor ne škoduje; dve glavni potezi njegovega talenta se nekako zlivata v harmonijo. Njegova publicistična moč je vedno okrašena z nekako pristrčno mehkostjo in gracijo; njegova otožnost in filozofsko razočaranje nikoli ne preide v pesimizem. Skoraj ženska gracija, mehkost in nežnost se v njem združuje s posebno modrostjo starcev, ki pa ni starikava. In tako zanimivo zedinjenje potez, ki so tako redko združene v enem pisatelju, ga dela priljubljenega ljudem razne starosti, raznih stanov in nazorov.“

Zadnja leta je Korolenko v leposlovju skoraj popolnoma utihnil. Njegov talent nima one nenavadno originalne sile in neizcrpne energije kakor jo imata Čehov in Gorkij; zato se o Korolenku ne govori več toliko. Vendar je tudi Korolenko ustvaril dela trajne vrednosti; njegova pesniška, globokočuvstvena psihologija in njegova poezija narave je znatno vplivala na mlade ruske pisatelje. Največjega pomena je pač to, da je Korolenko vplival na Gorkega; Gorkij v svoji avtobiografiji sam poudarja, da ga je Korolenko učil pisati. Res nas „bosjaki“ Maksima Gorkega spominjajo begunov v Korolenkovih sibirskih povestih; tudi narava pri obeh podobno vpliva na junake. Toda pri Korolenku vsa poezija neutešenega, burnega koprnenja milo odseva v nežni maloruski duši; divja energija zamira v mehki melanholiji. Gorkij je pa vse to prešnil s svojo silno individualnostjo; v njegovih junakih prekipava revolucionarna energija, vsa poezija burnega koprnenja je prepojena z žolčem in strastjo.

